Název předmětu: Ochrana obyvatelstva a IZS

Téma: Vznik a vývoj ochrany obyvatelstva v členských zemích NATO a EU

Cíl:

Student má rámcový přehled o přístupech k ochraně obyvatelstva uplatňovaných v členských zemích NATO a EU.

Úkoly pro samostatnou práci:

Studium povinné literatury, vybraní studenti si připraví seminární práci na zadané téma z oblasti vývoje ochrany obyvatelstva v členských zemích NATO a EU o rozsahu 5 normostran textu, seminární práce budou prezentovány na semináři.

Povinná literatura:

LINHART, Petr a Bohumil ŠILHÁNEK. *Ochrana obyvatelstva ve vybraných evropských zemích*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2009. ISBN 978-80-86640-63-1. Dostupné také z: http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:57852660-58e0-11e4-8b11-005056827e51

Doporučená literatura:

ŠILHÁNEK, Bohumil. *Ochrana obyvatelstva ve vybraných evropských zemích. II. část.* Praha: MV - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2011. ISBN 978-80-87544-02-0.

Obsah:

1) Vývoj ochrany obyvatelstva v zemích NATO a EU

První systémy řešení ochrany obyvatelstva, resp. civilní ochrany vznikaly ve většině evropských zemích v průběhu 1. světové války nebo v meziválečném období jako reakce na ohrožení obyvatelstva v zápolí v důsledku vzniku bombardovacího letectvo, podobně jako v tehdejším Československu. Civilní ochrana byla v této době zaměřena na ochranu před konvenčním leteckým bombardováním a chemickými útoky. V průběhu studené války došlo ve většině evropských zemí, stejně jako v tehdejší ČSR, k významnému rozvoji civilní obrany orientované na válečná ohrožení. Od 60. let 20. stol. byla civilní obrana zaměřena především na ochranu obyvatelstva před jaderným útokem. Charakteristickým jevem ve většině evropských zemí bylo v této době intenzivní budování úkrytů pro obyvatelstvo. Tento vývoj ovšem neproběhl úplně ve všech evropských zemích, významnými výjimkami jsou Francie a Spojené království, kde nebyly protijaderné úkryty nikdy plošně budovány a

neexistovaly zde ani žádné legislativní dokumenty, které by stanovovali povinnost budování úkrytů pro obyvatelstvo.

V souvislosti s postupných doznívání studené války ve druhé polovině 80. let a koncem bezprostřední hrozby globálního jaderného konfliktu, došlo ve většině evropských zemí k zastavení plošného budování úkrytů pro obyvatelstvo. Tento vývoj postihl zejména země bývalého východního bloku, např. Českou republiku, Slovensko nebo Polsko, kde došlo nejen k ukončené výstavby nových stálých úkrytů, ale také k zanedbávání údržby nebo rušení stávajících úkrytů, takže počet provozuschopných úkrytů začal v těchto zemích v 90 letech strmě klesat. Některé země si však vysokou míru pokrytí obyvatelstva úkryty uchovaly. Jedná se zejména o Švýcarsko, kde jsou zajištěna úkrytová místa prakticky pro veškerou populaci, a Švédsko, kde se zabezpečení obyvatelstva úkryty pohybuje okolo 80 %. Ve Finsku jsou veřejné úkryty dostupné pro přibližně 60 % populace, zároveň je Finsko jedinou evropskou zemí, kde dále pokračuje systematická výstavba nových úkrytu.

Obecně lze říci, že s koncem studené války poklesl význam civilní obrany orientované na vojenská ohrožení. Současně započala diskuze o využití prostředků civilní obrany pro účely ochrany před katastrofami a živelními pohromami. Tato aplikace civilní obrany však již není definována v Dodatkovém protokolu I z roku 1977, který se týkal výhradně zabezpečení civilní obrany za války. Proto existuje mezi evropskými zeměmi velká variabilita v přístupu k ochraně obyvatelstva před mírovými mimořádnými událostmi.

2) Přístupy k řešení ochrany obyvatelstva v jednotlivých zemích NATO a EU

Jednotlivé evropské země se z hlediska přístupu k řešení ochrany obyvatelstva liší zejména v následujících faktorech:

a) míra centralizace řízení záchranných složek

b) model služby v záchranných složkách

c) existence speciálních jednotek určených pro řešení ochrany obyvatelstva v případě katastrof a ozbrojených konfliktů

Vysokou mírou decentralizace řízení záchranných složek se vyznačují zejména skandinávské země, především Švédsko a Finsko, ale také Spojené království. Typickým příkladem decentralizovaného řízení je Švédsko, kde jsou záchranné služby zřizovány ze zákona obcemi, popř. svazy obcí. Neexistují zde přitom žádné specializované jednotky pro zvládání katastrof organizované na centrální úrovni. V případě neschopnosti záchranných služeb zvládnout mimořádnou událost vlastními prostředky, se počítá přímo s podporou armády. Podobná situace je také ve Spojeném království, kde jsou základní složkou pro zvládání mimořádných události hasičské sbory (Fire services) zřizované obcemi. Celkem je ve Spojeném království přibližně 400 hasičských organizaci podléhajících místním municipalitám, které je financují.

Ve skandinávských zemích a Spojeném království tvoří jádro záchranných služeb, resp. hasičských sborů, i přes vysokou míru decentralizace profesionálové, kteří vykonávají službu na plný nebo částečný úvazek, kteří jsou pouze posilování

dobrovolníky. Vysoká míra dobrovolné činnosti v záchranných složkách je naproti tomu charakteristická pro Německo a Rakousko. V obou zemích jsou zřizovateli hasičských sborů obce, ale tyto sbory jsou tvořeny z velké většiny dobrovolníky. Dobrovolníci se navíc výrazně uplatňují také u ostatních záchranných organizací. V obou dvou zemích se totiž jako záchranné složky významně uplatňují nestátní organizace zejména Rakouský Červený kříž a Německý Červený kříž. Rakouský Červený kříž je dokonce na rozdíl od většiny zemí rozhodující prvoplánovou složkou záchranné zdravotnické pomoci. Vysoká míra dobrovolnosti se uplatňuje také v německé Technické pomocné službě (Technisches Hilfswerk), která je z 99 % tvořena dobrovolníky. Jedná se o spolkový institut podřízený Spolkovému ministerstvu vnitra, jehož výkonnou složkou jsou speciální jednotky určené pro řešení živelních pohrom velkého rozsahu a dalších katastrof.

Situace v bývalých zemích východního bloku, např. Česká republika, Slovensko nebo Polsko, je specifická tím, že hasičské záchranné sbory jsou polovojenské organizace s příslušníky, který vykonávají činnosti ve služebním poměru. Členové dalších záchranných sborů, zejména zdravotnických záchranných služeb jsou ovšem v běžném zaměstnaneckém poměru. Kromě toho existují v těchto zemích ještě sbory dobrovolných hasičů, kteří vykonávají činnost na základě dobrovolnosti.

Zcela specifické je řešení ochrany obyvatelstva ve Švýcarsku, kde je služba v hasičských sborech i v jednotkách civilní ochrany realizována primárně na základě povinné služby. Služba v těchto jednotkách je povinná pro muže, kteří i poté, co jsou ze služby propuštěni, mohou být znovu povolání v případě potřeby. Švýcarsko je zároveň zemí, kde jsou v podobě jednotek civilní ochrany vytvořeny speciální jednotky pro řešení ochrany obyvatelstva za katastrof nebo vojenských konfliktů. Pro službu v jednotkách civilní obrany je k dispozici celkem přes 100 tis. osob.

Řešení ochrany obyvatelstva v zemích jihozápadní Evropy, např. Francii, Španělsku nebo Itálii, je charakteristické vysokou mírou centralizace záchranných složek. Jejich zřizovatelem jsou buď stát, nebo autonomní oblasti. Např. ve Francii jsou hasičské sbory zřizovány departmenty (service départemental d’incendie et de secours). Samotné hasičské sbory tvoří převážně dobrovolníci, dále hasiči v plném nebo částečném pracovním poměru a v případě Paříže a Marseille tradičně také vojáci z povolání. Na centrální úrovni jsou dále k dispozici vojenské jednotky určené pro řešení mimořádných událostí velkého rozsahu.